

ЗМІНИ СПОЖИВЧИХ ЦІН

Головне

На території України вже понад півроку триває війна, яка формує специфічну, притаманну лише настільки шоківим обставинам, систему економічних стосунків, яка руйнує підґрунтя всіх попередніх довоєнних трендів та спотворює сталу систему чинників (або ж їх співвідношень), які формують, у т.ч. показник споживчої інфляції.

Переважаючими чинниками інфляції наразі є: втрата суттєвої частини території; збереження логістичних проблем, у т.ч. у зв'язку з обстрілами об'єктів транспортної інфраструктури; високий рівень міграції населення. Сила тиску зазначених чинників є більш потужною в порівнянні з іншими й такою, що руйнує основні принципи ринкового ціноутворення за вільної конкуренції.

Відповідно інші чинники: стрімка девальвація гривні; високі зовнішні ціни на енергоносії та продукти харчування; «імпорт» інфляції, хоч і дуже стриманий; вимушена монетизація оборонного бюджету; частково – сезонність, яка дала змогу стримувати інфляційне прискорення завдяки нетривалому, але відносно потужному насиченню окремих сегментів ринку, – або є прямими наслідками війни, або стають менш впливовими в загальному значенні і визначають здебільшого тимчасові тренди в ціноутворенні, не змінюючи основного вектору на значний рівень інфляції, який також є наслідком і ціною війни.

За таких умов, рівень впливу монетарної політики, яка є основним антиінфляційним заходом за мирного часу, наразі є об'єктивно низьким. Натомість головними чинниками, що стримують інфляцію, стають заходи політики Уряду, які, з одного боку, спрямовані на забезпечення насичення ринку товарами та послугами, які під час війни раптово опиняються в дефіциті, або ж стримування цін на них за рахунок «неринкових» заходів, що цілком виправдано під час війни. З іншого – на послаблення тиску на населення наслідків інфляції завдяки встановленню мораторію на підвищення комунальних тарифів.

З огляду на зазначене, буде помилковим за умов надзвичайно жорстокої війни на території України вважати поточний рівень інфляції катастрофічним. Навпаки, він є доволі низьким за поточних шоківих умов.

Закінчення війни дасть змогу повернутися до системи ринкових стосунків на внутрішньому ринку та, ймовірно, з лагом менш, ніж квартал, повністю стабілізувати інфляцію.

Ключові показники	Зміни за рік, %		Зміни за місяць, %	
	Серпень 2019-2021	Серпень 2022	Серпень 2019-2021	Серпень 2022
Зміни споживчих цін	7,1	23,8	-0,2	1,1
Базова інфляція	5,8	19,1	0,0	2,1
Небазова інфляція	9,0	30,5	-0,6	0,0

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

Попри певне прискорення щомісячних темпів споживчої інфляції за підсумком серпня такі темпи були суттєво меншими ніж у перші місяці війни.

Рис. 1 Зміни споживчих цін, %

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

Рис. 2 Зміни споживчих цін за розділами товарів та послуг, % у річному обчисленні

Джерело: Держстат

Рис. 3 Зміни (гармонізованих) споживчих цін деяких країн та України в серпні 2022 року, % у річному обчисленні

Джерело: Eurostat, U.S. Bureau of Labor Statistics, Держстат

Довідково. За даними Держстату в серпні 2022 року споживча інфляція залишалася суттєво меншою ніж у перші місяці війни, але дещо перевищила липневий показник і становила 1,1% за місяць (0,7% у липні, 3,1% у червні, 2,7% у травні, 3,1% у квітні та 4,5% у березні цього року). У річному обчисленні (серпень 2022 року порівняно з серпнем 2021 року) вона підвищилася до 23,8% (з 22,2% у попередньому місяці).

У серпні зростання базової компоненти інфляції прискорилося до 2,1% за місяць (1,2% за червень), внесок до загальної інфляції – 1,1 в.п. (0,7 в.п. відповідно), та 19,1% у річному обчисленні (16,7% відповідно).

Небазова компонента інфляції за розрахунками Мінекономіки в серпні не змінилася, зокрема на фоні урівноваження тиску як інфляційного (відновлення зростання цін на фрукти), так і дезінфляційного впливу (подальше зниження цін на овочевому ринку та ринку палива для автомобілів). У річному обчисленні небазова компонента прискорилося до 30,5% (29,8% відповідно).

Інфляційні чинники

Переважаючими інфляційними чинниками воєнного часу стали:

- ✓ **втрата суттєвої частини території**, що через тимчасову окупацію унеможливорює використання всієї потужності економіки, зокрема найбільш болючіше позначилося на внутрішньому продовольчому ринку – втрата контролю над ключовими аграрними регіонами, на які традиційно в літній період припадав відчутний внесок збору зернових (частка Запорізької та Херсонської областей близько 8,8%), а також овочів (15% відповідно) та плодів (4,8% відповідно);
- ✓ **збереження логістичних проблем, у т.ч. у зв'язку з обстрілами об'єктів транспортної інфраструктури** (починаючи з серпня ситуація дещо поліпшилася, зокрема завдяки старту «зернової ініціативи»);
- ✓ **міграція населення** – велика кількість українців (~29% населення) була вимушена покинути свої домівки, у т.ч. 12 млн українців виїхали за кордон (кількість фактів перетинання державного кордону станом на 30.08.2022). Наразі, на фоні успіхів Збройних Сил України на полі бою, в Україну поступово повертаються мігранти (станом на 30.08.2022 кількість перетину кордону в Україну склала 5,3 млн), які, з одного боку, впливатимуть на рівень попиту, а з іншого – сприятимуть відновленню виробничих циклів та збільшенню пропозиції товарів власного виробництва.

Водночас не можна відкидати й менш потужні, але також істотні чинники, такі як:

- ✓ **коригування офіційного курсу гривні** (Національний банк у перший день війни зафіксував офіційний курс на рівні 29,25 грн/дол. США, а з 21.07.2022 – на рівні 36,57 грн/дол. США). Наразі спостерігаються ринкові коливання готівкового курсу, зокрема середньозважений курс «продажу» гривні до долара США на готівковому валютному ринку за підсумком серпня зміцнівся на 2,1% до 40,54 грн/дол. США порівняно зі значенням на кінець липня.

Довідково. На динаміку цін на непродовольчі товари, з огляду на те, що серед них значною є частка імпорту (близько третини всіх

Рис. 4 Базова та небазова інфляція, % у річному обчисленні

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

Рис. 5 Зміни споживчих цін на товари та послуги, % у річному обчисленні

Джерело: Держстат

Рис. 6 Індекси інфляційних та девальваційних очікувань, пунктів

Джерело: Info Sapiens

товарів, за якими Держстат проводить статистичне спостереження), суттєвий вплив справляє чинник девальвації, який посилений поверненням податків на імпорт у липні. У підсумку пришвидшилося зростання вартості таких товарів як легкові автомобілі (до 8,9% у серпні з 4% у липні), побутова техніка (до 7,1% з 3% відповідно), електроінструменти (до 6,2% з 3,3%), планшети (до 6,6% з 1,6%), ноутбуки (до 5,3% з 0,3%), мобільні телефони (до 4,5% з 0,6%), фармацевтична продукція (до 3,6% з 0,1%) тощо.

- ✓ **вимушена монетизація бюджету** (за оцінкою Національного банку щомісячні обсяги монетизації бюджету в липні та серпні становили 30 млрд грн, у червні – 105 млрд грн);
- ✓ **погіршення інфляційних очікувань** (за даними дослідження Info Sapiens індекс інфляційних очікувань зріс на 0,3 пункту до 183,3 пункту).

Втім, їх динаміка є лише такою, що визначає тимчасові «деталі» в ціноутворенні, не змінюючи основного вектору на значний рівень інфляції, який є платою за війну.

Антиінфляційні чинники

За поточних воєнних умов, рівень впливу монетарної політики, яка є основним антиінфляційним заходом за мирного часу, наразі є об'єктивно низьким. Адже за підсумком півроку воєнного стану можна оцінити вплив заходів монетарної політики на рівень інфляції. Не можна казати, що ці заходи не мали позитивного впливу. Втім, варто нагадати, що, по-перше, головним стримуючим попит чинником є чисельність та фінансовий стан населення, тобто його зменшення внаслідок міграції та істотне зниження зайнятості та доходів. Крім іншого, умовно «літній» квартал не може вважатися показовим, адже на нього припадає пік сезонної дефляції, що явно позначилося на сегментах плодоовочевої продукції.

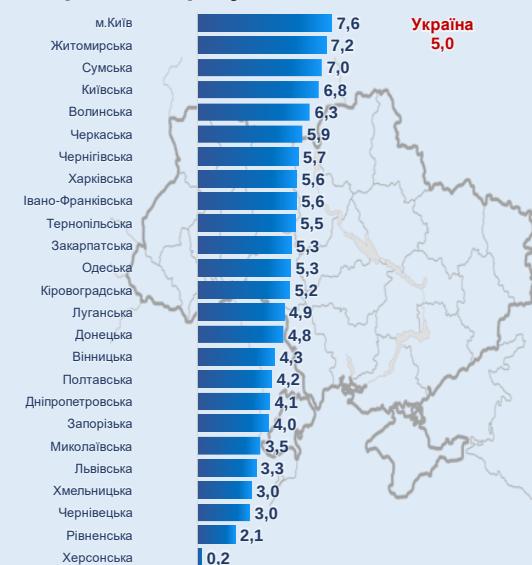
За такого розвитку подій **основними чинниками стримування інфляції стають заходи Уряду**, які спрямовані на:

- ✓ **забезпечення насичення ринку товарами та послугами**, які під час війни раптово опиняються в дефіциті, або ж стримування цін на них використовуючи «неринкові» заходи, що цілком виправдано під час війни;
- ✓ **послаблення тиску наслідків інфляції на населення завдяки встановленню мораторію на підвищення комунальних тарифів**. Таке «заморожування» тарифів діє вкрай потужно та контрінфляційно – цінові темпи на комунальні послуги в серпні залишалися несуттєвими – 0,8% за житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива.

Крім того, **серед стримуючих чинників у серпні також проявилась і сезонність**, яка дала змогу частково утримувати інфляційне прискорення через нетривале, але відносно потужне насичення деяких сегментів ринку продовольством нового врожаю, який суттєво «охолоджував» імпортні потоки на споживчий ринок (ціни на овочі й далі знижувалися – з 1,9% місяцем раніше до 13,9% у серпні, внесок – «мінус» 0,5 в.п.).

Довідково. Загалом упродовж серпня ціни знизилися майже на 24% позицій продуктів харчування, за якими Держстат проводить статистичне спостереження, а за іншими майже 25% позицій зростання цін сповільнилося порівняно з попереднім місяцем.

Рис. 7 Зміни вартості предметів домашнього вжитку, побутової техніки та поточного утримання житла за регіонами в серпні 2022 року, % за місяць

Джерело: Держстат

Рис. 8 Зміни цін на продовольство, % у річному обчисленні

У підсумку, зростання цін на продукти харчування та безалкогольні напої в серпні уповільнилося до 0,7% (внесок – менше 0,3 в.п.) порівняно з 0,8% у липні в місячному розрахунку, але в річному розрахунку прискорилося відповідно до 30,7% з 28,9% з огляду на збереження внутрішнього тиску на найбільш затребувані товари.

Інфляційний вплив за деякими категоріями товарів був компенсований вкрай негативним чинником – падінням доходів населення та, відповідно, попиту на товари першої необхідності. Це, загалом, відображає динаміка цін на одяг і взуття – ціни за цією групою знижуються вже чотири місяці поспіль, зокрема в серпні – на 2% («мінус» 3,5% у липні, «мінус» 1,4% у червні, «мінус» 0,2% у травні та «мінус» 4,5% з початку цього року).

Україна і світовий ринок

Прискорення інфляції у світі стимулює також і внутрішні ціни, хоча такий тиск дуже стриманий. Так, різке подорожчання енергоносіїв та продовольства на світовому ринку на фоні «слабкого» постачання та наявного тиску з боку попиту лише стимулює розкручення інфляції.

Довідково. У вересневій публікації Європейський центральний банк переглянув прогноз споживчої інфляції в Єврозоні в бік підвищення до 8,1% за підсумком 2022 року (у червні оцінював на рівні 6,8%).

Наразі поточна динаміка внутрішніх цін лише частково відображає тиск з боку світового ринку та більше реагує на цінові тенденції на ринку нафтопродуктів. Так, за даними Світового банку за серпень нафта марки Brent подешевшала на 9,5%. Це разом із налогодженням логістичних маршрутів постачання палива в Україну сприяло подальшому зниженню цін на пальне – на 3,9%, внесок – «мінус» 0,1 в.п. («мінус» 4,4% місяцем раніше).

Водночас, зі свого боку, Україна, як один із впливових гравців на світовому ринку, сприяла зниженню цінового тиску на продовольство – відновлення експорту з вітчизняних чорноморських портів, після п'ятимісячної перерви, у сукупності з іншими чинниками зумовило зниження цін – за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) у серпні середнє значення Індексу продовольчих цін знизилася на 1,9% порівняно з попереднім місяцем (хоча в річному обчисленні збереглося зростання на рівні 7,9%) на фоні скорочення значень індексів цін як на зернові – на 1,4%, так і на рослинні олії – на 3,3%.

З огляду на тенденції відносного уповільнення зростання цін, що спостерігаються останні два місяці, з урахуванням позитивних перспектив щодо перебігу подій на фронті, можна очікувати, що цінова динаміка залишатиметься стриманою в найближчій перспективі, передусім, за рахунок загальних економічних тенденцій на фоні позитивних очікувань. Крім іншого, має вплинути на економічні процеси й допомога партнерів ззовні, рівень якої залишається вельми суттєвим.

Головним ризиком перманентних сплесків різкого зростання цін практично у всіх секторах споживання залишається війна та пов'язані з нею шоки пропозиції.

Рис. 10 Зміни цін на природний газ, % у річному обчисленні

Джерело: Світовий банк, Держстат

Рис. 11 Ринок праці, тис. осіб

Джерело: Державний центр зайнятості

Рис. 12 Зміни грошової маси та бази, % у річному обчисленні

Джерело: Національний банк

Темпи приросту/зниження ІСЦ за розділами товарів та послуг

Ключові показники	Липень 2022 року			Серпень 2022 року		
	Зміни за місяць, %	Внески, в.п.	Зміни за рік, %	Зміни за місяць, %	Внески, в.п.	Зміни за рік, %
Усі товари та послуги	0,7	—	22,2	1,1	—	23,8
Базовий ІСЦ	1,2	0,66	16,7	2,1	1,14	19,1
Небазовий ІСЦ	0,1	0,02	29,8	0,0	0,00	30,5
Зміни цін за розділами товарів та послуг						
Продукти харчування та безалкогольні напої	0,8	0,38	28,9	0,7	0,31	30,7
Алкогольні напої, тютюнові вироби	1,3	0,12	19,9	1,2	0,12	20,9
Одяг і взуття	-3,5	-0,17	-2,6	-2,0	-0,10	-1,6
Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	0,5	0,04	3,6	0,8	0,07	3,9
Водопостачання	0,0	0,00	12,8	0,0	0,00	12,0
Водовідведення	0,0	0,00	15,9	0,0	0,00	14,9
Електроенергія	0,0	0,00	-7,4	0,0	0,00	-7,4
Природний газ	0,0	0,00	5,9	0,0	0,00	3,7
Гаряча вода, опалення	0,0	0,00	1,2	0,0	0,00	1,2
Предмети домашнього вжитку	2,2	0,12	16,2	5,0	0,22	21,6
Охорона здоров'я	0,5	0,04	13,6	2,9	0,21	16,9
Транспорт	-0,3	-0,03	40,4	0,8	0,07	40,4
Паливо та мастила	-4,4	-0,12	77,7	-3,9	-0,11	68,1
Зв'язок	2,1	0,06	12,2	2,2	0,07	14,0
Відпочинок і культура	1,2	0,06	10,8	2,9	0,09	13,6
Освіта	0,1	0,00	16,1	0,2	0,00	16,2
Ресторани та готелі	1,6	0,04	16,4	1,2	0,03	17,2
Різні товари та послуги	1,8	0,07	15,0	1,3	0,05	16,1

Джерело. Держстат, розрахунки Мінекономіки

Примітка. За рахунок округлень, які виникали у зв'язку з електронною обробкою інформації, сума внесків за розділами товарів та послуг може не дорівнювати підсумку